

Reprezentacija društva u djelima J. R. R. Tolkiena

Vukalović, Pavla

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:953390>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Pavla Vukalović

Reprezentacija društva u djelima J.R.R. Tolkiena
(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Pavla Vukalović

Matični broj: 0009081301

Reprezentacija društva u djelima J.R.R. Tolkiena

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije

Mentorica: dr.sc. Sanja Puljar D'Alessio

Rijeka, 2020. godine

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Ovaj rad se bavi fenomenom fantastike J.R.R. Tolkiena te se razmatraju njegovi imperijalistički stavovi koje zagovara unutar svojih djela koji se suprotstavljaju današnjim demokratskim vrijednostima. Kroz arhetipovske odnose između dobra i zla očitavaju se moralne i kulturne vrijednosti koje su kroz kršćanstvo usađene u obrasce suvremenog društva. Analizom rasa i likova Međuzemlja objašnjava se Tolkienov antimodernistički stav, strah od tehnologija i narušavanje prirode koji se izražava kroz Sarumana i Isengard. Također, jasna je i hijerarhijska podjela između rasa (vilenjaci, patuljci, ljudi, hobiti...) te hijerarhija unutar odnosa likova (Frodo i Sam). Iščitavanjem konzervativnih i tradicionalnih vrijednosti prisutnih u Tolkienovoj mitologiji ukazat će se na relaciju između prošlog i današnjeg društva. Tolkienova popularnost traje više od pola stoljeća, a kroz ovaj rad se ukazuje iz kojih razloga suvremeno društvo i dalje toliko voli Međuzemlje.

Ključne riječi: Tolkien, Gospodar Prstenova, tradicija, mitologija, suvremeno društvo, visoka fantastika

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Tolkien i fantastika.....	2
3. Tolikenova fantastika u popularnoj kulturi.....	4
4. Hijerarhija i podjela društva.....	6
5. Vilenjaci: uzvišena božanstva.....	9
6. Hobiti i bezbrižnost života.....	11
7. Orci i Isengard: obličje zla.....	14
8. Aragorn i Eowyn: potreba za junaštvom.....	16
9. Zaključak.....	18
10. Literatura.....	19

1. Uvod

Ovaj rad se bavim analizom čudesnog svijeta iz djela J. R.R. Tolkiena i reprezentacijom strukture društva koja je prisutna u knjigama. Gospodar prstenova sadrži mnogo alegorijskih prizora iako je Tolkien tvrdio kako u njegovim knjigama ne treba tragati za alegorijskim značenjima, već su one u oku čitatelja. Tolkien je tijekom svog školovanja bio fasciniran jezikom, posebno jezicima sjeverne Europe, drevnim i modernim. Ta naklonost jeziku nije dovela samo do njegove profesije, već i do njegovog privatnog hobija, izuma jezika. Njegovo široko znanje na kraju je dovelo do razvijanja njegova mišljenja o mitu i važnosti priča. Sve ove različite perspektive: jezik, herojska tradicija i mit, kao i duboko uvjerenja u katoličko kršćanstvo, djeluju zajedno u svim njegovim djelima. Glavni elementi Tolkienovih djela su; dobro protiv zla, likovi kršćanskog i antikršćanskog porijekla, likovi koji su proizašli iz različitih mitologija te njegova rasna podjela. Ovaj rad objašnjava zbog čega suvremeno društvo i dalje obožava ovakva djela iako se čini da Tolkienov svijet i suvremeni svijet nemaju ništa zajedničko. Ovome radu nije cilj pronaći alegorijska značenja koja su Tolkienu ipak promaknula, već analizirati sličnosti našeg svijeta s fantastičnim svijetom Međuzemlja. Kroz analizu razgovora koji su provedeni s nekoliko ispitanika/ca nastojat će se potražiti razlog velike uspješnosti Tolkienove visoke fantastike.

2. Tolkien i fantastika

Koračajući u Tolkienov fantastični svijet, koračamo kroz vrata bajkovite strukture likova, mjesta i jezika, ali i neizbježnih kritika, teorija i rasprava koje više od pola stoljeća čine Tolkiena jednim od najupečatljivijih svjetskih autora. Kako bi se bolje razumjela pozadine cijelog fantastičnog svijeta koji je potekao iz mašte J.R.R. Tolkiena, treba se osvrnuti na samu biografiju autora koja je direktno i indirektno utjecala na njegovo stvaralaštvo. John Ronald Ruel Tolkien smatra se jednim od najutjecajnijih pisaca 20. stoljeća. Rođen je 1892. godine u Južnoj Africi. Radio je kao profesor engleskog jezika na oksfordskom sveučilištu. Tad je bio grupe The Inklings, grupa poznatih pisaca fantastike koja je međusobno razmjenjivala mišljenja i ideje. Tolkien je poznat po svome fantastičnome pisanju te je jedan od utemeljitelja visoke fantastike. Kroz književni diskurs i opus vlastitih izmišljenih jezika Tolkien opisuje fantastična stvorenja i njihove avanture kroz Međuzemlje. Tolkien je bio pobožan Rimokatolik, a u svojim je religioznim pogledima bio uglavnom konzervativan, što se odražava i na njegova djela. Bio je i glavni učenjak engleskog jezika, specijalizirao se za staro i srednje engleski. U svojim je romanima pokušavao prikazati život i probleme engleskog društva u dvadesetom stoljeću uporabom fikcije i mitologije. Kako su njegove knjige uspješno eksponirale i pridobile veliki broj čitatelja, smatralo se kako je njegov fantastični svijet alegoričan te su čitatelji unutar njih tragali za sakrivenim porukama (prsten – atomska bomba i sl.), Tolkien je time htio izaći na kraj: „*Nikad ne trpim alegorije u svim njihovim pojavnim oblicima, nikad ih nisam volio otkako sam dovoljno star i mudar da otkrijem njihovu prisutnost. (...)mnogi brkaju “primjenjivost“ s “alegorijom“ , ali prva je u slobodi čitateljevoj, a drugu mu svjesno nameće autor*“¹ Iz tog razloga u ovom radu nećemo tragati za alegorijama već će se koristiti pojam „primjenjivosti“ koji u suštini objašnjava fenomen, srž tematike koja se provodi kroz ovaj rad. Popularnost i uspješnost proizlaze iz čitatelja koji su pronašli vrijednost u bajkovitim hobitima i vilenjacima te shvatili primjenjivost njihovog imaginarnog postojanja koji vuče nit iz sekundarnog svijeta u primaran. Tolkien je 1937. godine objavio *Hobita*, knjigu koja je bila predstavljena kao bajka za djecu iako se ubrzo proširila i na odraslo čitateljstvo. Zbog velike uspješnosti *Hobita*, očekivano je bilo da će izdavači naručiti nastavak, na što je Tolkien

¹¹ Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 1*. Zagreb: Algoritam, 2002: 9

pristao, ali na nezadovoljstvo izdavača se udaljio od dječje priče te se okrenuo mračnoj, epskoj fantastici. Nakon podužeg vremena pod raznim okolnostima pod kojima je pisao nastavak *Hobita*, Tolkien je 1949. godine objavio trilogiju *Gospodar prstenova*. *Gospodar prstenova* je pisan u fazama između 1937. i 1949., a veći dio je napisan tijekom Drugog svjetskog rata. Od svog objavljivanja sredinom 1950-ih, *Gospodar prstenova* je izazvao širok broj reakcija. Neki od razloga su duljina knjiga i njena neobična kombinacija ekstremnog konzervativizma i mitsko preoblikovanje modernih dilema te njezina posebnost sadržaja. Izvorno je objavljen u tri sveska 1954. i 1955. Otada je mnogo puta tiskan i preveden u najmanje 38 različitih jezika, postajući jedno od najpopularnijih djela u književnosti dvadesetog stoljeća.² Kroz knjige je vidljiv veliki utjecaj autorovog života i njegovih osobnih iskustva koje je prenio na svoje likove, stoga da bismo razumjeli njegova djela, moramo biti svjesni kako je Tolkienovo učenje utjecalo na njega kao autora. Kao oksfordski filolog koji je dobro upoznat sa srednjovjekovnom literaturom Sjeverne Europe, uključujući velika mitska djela kao što su saga Hervarar, saga Völsunga, utjecajni Beowulf kao i drugi tekstovi staroga nordijskog, starog i srednjeg engleskog jezika svoje je znanje iskoristio za formiranje vlastitih mitologija. Svoj prvi jezik stvorio s već sedam godina, a interes prema jezicima ga je potaknuo da napiše mitologiju za Englesku pod utjecajem njegove izloženosti i stručnosti tih drevnih tradicija.³ Teme rasprava koje traju još i danas zasigurno najbolje ukazuju kako je Tolkien „uzdrmao“ književne krugove, koji se još i danas ne mogu dogovoriti pripada li Tolkien visokoj književnosti ili samo puka epska bajka za djecu. Za ovaj rad je ova još aktualna tema irelevantna jer rasprava o visokoj i niskoj književnosti tek malo zahvaća fenomen Tolkienovog stvaralaštva, ali i visoke fantastike općenito. Prigovori koji su učestalo upućeni visokoj fantastici, a tako i Tolkienu je zagovaranje starih ideologija, bijeg od stvarnosti unutar kojeg se promoviraju stare vrijednosti i time unazađuje društvo. Petra Mrduljaš Doležal u knjizi *Prstenovi koji se šire*, također je navela „Prigovor upućen na račun fantastične književnosti da propušta opisati svijet, redovito je povezan sa strašnom optužbom koja glasi: eskapizam, neodgovoran bijeg od stvarnog svijeta i njegovih briga.“⁴ Tolkien to nije pokušao negirati već je njegov stav o fantastici u „On Fairy Stories“ bio da ona proširuje vidike, te koristeći pojam *recovery* objašnjava kako oporavlja već stare pojmove i daje im novo značenje, imaginacijom se

² LOTR Wiki – Fandom: https://lotr.fandom.com/wiki/The_Lord_of_the_Rings, posjet 15.6.2020.

³ Tolkien gateway: http://tolkiengateway.net/wiki/The_Lord_of_the_Rings, posjet 15.6.2020.

⁴ Mrduljaš Doležal, Petra. *Prstenovi koji se šire: junačka potraga u djelima JRR Tolkiena*. Algoritam, Zagreb, 2012:41

unapređuje realni svijet.⁵ Kako bi se bolje razumjela ideološka podjela, hijerarhije, moralne i kulturne vrijednosti unutar trilogije *Gospodar prstenova*, treba zaroniti u okolnosti unutar kojih su nastali određeni koncepti koje Tolkien uveo u svoja djela. Tražeći inspiraciju ponajviše u folklornim djelima, Tolkien nije izbjegnuo tradicijskim i arhetipskim strukturama zbog imperijalizma i rata u kojem je sudjelovao te se to odjeknulo na njegovo pisanje.

3. Tolkienova fantastika u popularnoj kulturi

Fantastika J.R.R. Tolkiena utjecala je na razne društvene i kulturalne segmente od Woodstocka, arheologije pa sve do Comic Cona. Popularnost Tolkienovih djela se može jednostavno podijeliti na dva razdoblja, a to je prije i poslije filmske ekranizacije Petera Jacksona. Iako većina današnjih obožavatelja Tolkiena prepoznaje iz Jacksonovih filmova, popularnost i utjecajnost Tolkiena seže puno prije. Kad je čitateljstvo prvi put upoznao Međuzemlje, 1937. objavom *Hobita* došlo je do brzog uspjeha što među djecom, a što među odraslima. *Gospodar prstenova*, nastavak priče o Međuzemlju izlaskom 1954. doživio je uspjeh koji je najviše planuo sredinom 1960-ih, a pokretala ih je mlada generacija očarana Tolkienovim maštovitim obiljem, sjajem njegovih priča iz pretkršćanskog vremena i njegovo opsesivno katalogiziranje povijesti, jezika i zemljopisa njegova izmišljenog svijeta. Ali dublje od toga, određeni aspekti Tolkienovog svjetonazora poklapaju se s perspektivom hipija, antiratnih prosvjednika, učesnika građanskih prava i drugih koji su željeli promijeniti uspostavljeni poredak.⁶ Zapravo, vrijednosti koje je oblikovao Tolkien idealno su odgovarale pokretima kontrakulture 1960-ih. Krsto Cviić u *Moj Hobit* također navodi: „*Tolkien ima toliko gorljivih poštovatelja (...). To svakako vrijedi za moju generaciju koja je doživjela drugi svjetski rat, a poslije toga i hladni rat između Zapada i sovjetskog Saveza (oličje ovoga potonjeg mnogi smo od nas vidjeli u zlom carstvu Mordoru.*“⁷ Beatlesi su također bili pod utjecajem Tolkiena tako da su sredinom 60-ih godina željeli započeti projekt snimanja filma *Gospodar prstenova* u kojem bi i sami glumili likove, a Stanley Kubrick bi režirao. Ta ideja nije zaživjela jer Kubrick, a ni sam Tolkien nisu bili fascinirani idejom. Što se tiče adaptacija, prva animirana

⁵ Tolkien, John Ronald Reuel. *On fairy-stories*. Oxford: Oxford University Press, 1947:9 (vlastiti prijevod)

⁶ Ciabattari, Jane: *Hobbits and hippies: Tolkien and the counterculture*, BBC, <https://www.bbc.com/culture/article/20141120-the-hobbits-and-the-hippies>

⁷ Tolkien, John Ronald Reuel, Crnković, Zlatko, & Antičević, Neven. *Hobit: "Moj hobit ili kratak naputak za roditelje"*, Krsto Cviić, Algoritam, Zagreb 2001: 237

adaptacija pripala je produkcijskoj kući *Rankin/Bass* koja je 1977. godine objavila *Hobita*, a 1978. godine u animiranom obliku je predstavljena i prva adaptacija *Gospodara prstenova*. Međuzemlje je utjecalo i na glazbenu popularnu kulturu tako da je Led Zepelin inspiriran Tolkienom na svojem četvrtom albumu 1971. objavio pjesme *Misty Mountain Hop* i *The Battle of Evermore*.⁸ Osim Led Zeppelina inspirirani su bili i Black Sabbath koji su pjesmu „The Wizard“ posvetili Gandalfu, a Leonard Nimoy je 1967. objavio *The Ballad of Bilbo Baggins*, pjesmu u kojoj pjeva o pustolovni Bilba Bagginsa. Popularnost Tolikena tijekom 60-ih i 70-ih je fenomen koji se razvio sukladno s kontrakulturom, ali detaljnije o tome bit će rečeno kasnije u analizi Tolkienovih rasa. Nadalje, osim televizijskih adaptacija, *Gospodar prstenova* se spomenuo 1997. u jednoj epizodi megapopularnog sitcoma *Prijatelji* u kojem trojica muških likova spominje Gandalfa i Gospodara Prstenova kao literaturu koju su čitali u srednjoj školi. Joseph Ripp u *Middle America Meets Middle-earth*⁹ navodi kako je tom referencom u *Prijateljima* ukazana reputaciju koju je tad Amerika imala prema Tolkienovim djelima, a to je kako su samo *geekovi* čitali takvu literaturu (dolazi se do takvog zaključka nakon komunikacije između likova u *Prijateljima*). Scenaristi očito nisu ni bili svjesni kako će samo za četiri godine od te epizode cijeli svijet biti zaluđen Jacksonovim blockbusterom. Nakon izlaska *Prstenove družine* i velikog komercijalnog uspjeha jasno je bilo kako su Tolkienova djela završila u rukama masovne kulture. Publika je postala zalučena Tolkienom tako da su se njegove knjige prevodile i prodavale više nego ikad diljem cijelog svijeta. Mišljenja oko Jacksonovih filmova su naravno podijeljena, neki smatraju kako je time uništio Tolkienov rad i pretvorio ga u običnu komercijalu dok su s druge strane neki fascinirani načinom na koji je Jackson oživio Međuzemlje. Puno novih generacija je baš gledajući Jacksonove adaptacije saznalo za Tolkiena te ih je to motiviralo na čitanje knjiga. Tako da je Tolkien dobio masovnu svjetsku publiku zahvaljujući Jacksonu. Zaradu i profit koji su donijeli Jacksonovi filmovi se još i danas zbrajaju jer Novi Zeland i dalje bazira svoj turizam na Međuzemlju, i dalje se kreiraju igrice s Tolkienovim likovima. Osim na cjelokupnu masovnu kulturu, Tolkienovi likovi su ostavili traga i na arheologiju. Časopis *Nature* je 2004. godine objavio kako je tim arheologa na otoku Flores u Indoneziji pronašao djelomični kostur odrasle žene koja je umrla prije 18 000 godina, kostur nije bio visine više od jednog metra, a tad nepoznatoj vrsti su

⁸Hall, Michael A. *The Influence of JRR Tolkien on Popular Culture*. Southern Illinois University Carbondale ,2005:17

⁹ Ripp, Joseph. A Master's paper for the M.S. in L.S. degree: *Middle America Meets Middle-earth: American Publication and Discussion of JRR Tolkien's Lord of the Rings, 1954-1969*. 2003:6 (vlasitit prijevod)

nadjelili nadimak Hobit koji se još i danas koristi u arheološkim krugovima.¹⁰ Dokaz da se svijet još nije zasitio Tolkienove fanatastike je opće oduševljenje na vijest da je Amazon je u studenom 2017. godine zaključio ugovor o kupovini televizijskih prava za *Gospodar prstenova* za 250 milijuna dolara, čime je preuzeo petogodišnju produkcijsku obvezu u vrijednosti od najmanje milijardu dolara. Smatra se da će to biti najskuplja televizijska serija ikad snimljena, a radnja će se smjestiti u Drugom dobu Međuzemlja.¹¹ Za projekt poput ovog zasigurno je dobro ispitano tržište, a nakon velikog uspjeha HBO-ve serije Igra prijestolja, publika spremno čega za novu visoku fantastiku prenijetu na male ekrane. Obožavatelji fantazije često vode rasprave na forumima čiji je imaginarni svijet bolji i zašto, a time uostalom daju razloge zbog kojih cijene Tolkiena, a to se može prepisati i vrijednostima koje se danas cijene u društvu. Takav koncept sam provela i kroz razgovore sa svojim poznanicama/cima čiji su mi odgovori proširili vizuru Međuzemlja i dokazali da Tolkienova Arda i Zemlja nisu toliko udaljeni kako se čine.

4. Hijerarhija i podjela društva

Međuzemlje je svijet kraljeva, kraljica, prinčeva i princeza, a uloga nasljedstva i loze, odnosno dodjeljivanje statusa i klase, potpuno je prihvaćena. Uloga gotovo svakog lika određena je rođenjem, to se odnosi od samog vrha do samog dna. Primjer tome je Aragorn kome je predodređeno vladati Gondorom jer je on nasljednik Isildura (koji je vladao prije 3000 godina, ali loza se mora nastaviti), također Sam poštuje Froda kao svog gospodara jer Frodo iz viših obitelji u Shireovom društvenom poretku. Povijest Tolkienovog svijeta seže mnogo dalje od Hobita i Gospodara prstenova, s velikim brojem likova i sukoba koji su oblikovali svijet u trećem dobu u kojemu se radnja navedenih knjiga zbiva. Njegov je rad toliko utjecajan da se smatra predloškom za većinu drugih maštovitih svjetova. Tolkien je sa svojim izmišljenim bićima stvorio standardizirane koncepte koji i danas utječu na stvaralaštvo ostalih pisaca. Tako su vilenjaci graciozni i duboko povezani s prirodom, patuljci su svojeglavi ratnici, ljudi su nepredvidljivi, a zli

¹⁰ Marmelada, Carlos A. *The debate around the status of the homo floresiensis*. 2007:2 (vlasitit prijevod)

¹¹ BBC news *.Lord of the Rings returns to New Zealand with Amazon TV show*. <https://www.bbc.com/news/business-49737115>, posjet 15.6.2020.

Orci su postali novi antagonisti. Fokus u ovom radu je na 4 središnjih rasa u Međuzemlju, a to su: vilenjaci, ljudi, hobiti i orci. Primarna rasa u Međuzemlju su vilenjaci sa svojim metafizičkim obilježjima, a na dnu su zlobni i iskvareni orci. Hijerarhija je pojam koji nosi uz sebe negativne konotacije jer iz njega proizlazi dominacija i podređenost, a samim time se gubi ideja jednakosti. Navedene rase su nabrojene po rasnoj hijerarhijskoj ljestvici koja u Tolkienovoj mitologiji oštro podijeljena, jedna je dominantna (dobra) rasa – bijeli vilenjaci, oni „mračni“ su zli, a oni miješani (orci) su na samom dnu ljestvice. Iz toga gledišta se Tolkiena, a kasnije i Jacksona nazivalo rasistima. Problematika rasa je uistinu prisutna, ali pitanje je zašto današnjim gledateljima to ne smeta. U doba *Me too* i *BLM* pokreta kad je želja za iskorjenjivanjem svih vrsta opresija veća nego ikad, na internetu se uzbuđeno iščekuje nova serije o Tolkienovoj mitologiji koja je prepuna srednjovjekovnih hijerarhizacija. Na samom početku prve knjige (i filmskog nastavka) *Gospodar prstenova: Prstenova Družina*, ukratko se objašnjavaju rase koje žive u Međuzemlju. Tako se već na samom početku *Prstenove družine* upoznajemo s pričom o moćnim prstenima koji su podijeljeni najrelevantnijim rasama u Međuzemlju:

Prstena tri za vilin-kralje za koje zvijezde siju,

I Sedam za patuljke-vladare kamenih dvora moći,

I Devet za ljude, usuda kletog što zarana mriju,

Al Prsten Jedan za Cara Mraka na prijestolju noći

U zemlji Mordor gdje sjene se kriju.

Prsten Jedan da zavlada svima,

Prsten Jedan što traži i seže

Prsten Jedan da spoji se s njima i u tami ih sveže

U zemlji Mordor gdje sjene se kriju.¹²

¹²Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 1*. Zagreb: Algoritam, 2002: 43

Vilenjaci, ljudi i patuljci se smatraju najmudrijim i najodgovornijim vrstama u Međuzemlju, iako uvijek postoje viša bića od njih kao što su čarobnjaci. Kad Gandalf opisuje povijest prstena Frodu, naglašava: "*Ja znadem mnogo toga što znaju samo Mudri, Frodo.*"¹³ Gandalf, jedan od Maiara koji su poslani u Međuzemlje kako bi srušili Saurona, ukazuje na svoju mudrost koja je došla iz nekih drugih svjetova. Takav primjer je lako povezati s konotacijom u Kršćanstvu i Isusovim poslanjem na Zemlju kako bi širio mudrost i spasio ljude od zla. John Molyneux u svojoj analizi objašnjava kako je rasizam oružje vladajuće klase u klasnoj borbi, ali u Tolkienovom svijetu nema klasne borbe, borba je jedino između slobodnih naroda i neprijatelja, a Tolkien u ovoj borbi dosljedno zagovara inter-rasno jedinstvo¹⁴. Aragorn, rodom i ponašanjem, otkriva jedinstvo vilenjaka i ljudi te s Gandalfom osigurava jedinstvo Rohana i Gondora; prijateljstvo Legolasa i Gimlija nadvladava netrpeljivost između vilenjaka i patuljaka. Danas je hijerarhija i dalje prisutna u svim sferama društva od već spomenute Crkve, države i fakulteta, svatko zna gdje mu je mjesto pa iz toga razloga podjela društva današnjim gledateljima nije strana. U razgovoru sa svojim ispitanicima sam primijetila kako nitko ne sagledava tu podjelu u lošem kontekstu već je jedna ispitanica navela „*Sviđa mi se ta ideja u kojoj različite rase (ljudi, hobiti, patuljci..) moraju premostiti svoje razlike u cilju da pobjede zlo, univerzalna ideja koja i danas vrijedi.*"¹⁵ Sličan odgovor je uslijedio i kod drugog ispitanika: „*U Međuzemlju postoje rasne razlike, ali su vrijednosti kao što su: prijateljstvo, zajedništvo, altruizam i hrabrost ipak naglašenije i to što čini Međuzemlje složenijim i zanimljivijim svijetom.*"¹⁶ Međuzemlje je mjesto na kojem se različite "rase" i narodi trebaju okupljati i surađivati kako bi uspjeli ostvariti pobjedu nad moralnim neprijateljem. Prizor u kojem Sam Gamgee gleda mrtvog neprijatelja pitajući se je li uistinu zloban ili je samo čovjek koji je prisiljen na rat, daleko je od demoniziranja neprijatelja ili dehumanizacije „drugog“. Ovakve složenosti razlog su zašto se neka književna djela i dalje čitaju i imaju različita značenja za nove generacije. Nadalje, Tolkien u isto vrijeme zagovara hijerarhijsku podjelu, ali pokazuje kako se ona može srušiti tako da su hobiti postali cijenjena bića u Međuzemlju. U trećoj knjizi trilogije, trud hobita je nagrađen i on stoji rame uz rame vodećim rasama u zemlji. "*Trudom i hrabrošću mnogih došao sam do svoje baštine. U znak toga, želim da mi nositelj Prstena preda*

¹³ Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 1*. Zagreb: Algoritam, 2002: 40

¹⁴ Molyneux, John. *Tolkien's World - a Marxist Analysis*. <http://johnmolyneux.blogspot.com/2011/09/tolkiens-world-marxist-analysis.html>, posjet 15.6.2020.

¹⁵ HorvaU intervjuu 5. srpnja 2020. , I. S.

¹⁶ U intervjuu 3.7.2020. Horvatić, I. pers.comm

*krunu a da mi je Mithrandir stavi na glavu, ako želi; jer on je bio pokretač svega što je postignuto, i ovo je njegova pobjeda.*¹⁷ Rasistička struktura u koju je upao Tolkien više je dio kolektivne literalne nesvjesnosti u kojoj je živio jer iz svega navedenog ostaje samo ideja da „Čak i najmanja osoba može promijeniti tijek budućnosti.“¹⁸

5. Vilenjaci: uzvišena božanstva

Kroz proučavanje foruma i provedene razgovore s ispitanicima, može se zaključiti da su vilenjaci uz hobite, najomiljenija bića u Međuzemlju. Jedna ispitanica je navela: „*Predivni dvori Rivendella i Lothlóriena te gracioznost vilenjaka su najveći razlozi zbog koji uživam i Hobitu i Gospodaru prstenova. Njihova odjeća, ponašanje i okruženje prirode jednostavno pobuđuje želju da postanem jedna od njih.*“¹⁹ Razlozi zbog kojih gledatelji i čitatelji uživaju u knjigama i filmskim adaptacijama o Međuzemlju mogu se podijeliti u dvije skupine. Prva skupina je ona koja je istaknula miran život vilenjaka i hobita u prirodi, krajoliku za kojim se gubi dah, a druga skupina najviše cijeni uzvišenost epskih bitaka i junaštvo. Kroz analizu vilenjaka, a kasnije hobita može se iščitati privrženost prema prirodi koja je prisutna i u današnjem društvu. U filmskoj verziji na samom početku prvog dijela, naratorica (Galadriel) priča povijest prstena i upoznaje gledatelje s najrelevantnijim rasama u Međuzemlju. Tolkienovi vilenjaci su osjećajna bića utjelovljenih moralnih vrijednosti, zaštitnici Međuzemlja i čuvari drva. Izuzetno su skladni s prirodom, imaju vrlo akutna osjetila, u stanju su hodati po bilo kojoj površini bez ostavljanja traga, osjetiti opasnost prije nego što se dogodi i mogu vidjeti na velikim udaljenostima. Vilenjaci se bave estetskom, održivom hortikulturom dok uređuju šumu, njihova bajkovita prisutnost pruža dojam misticizma. Predstavljaju božanska bića koja hodaju među smrtnicima, na što ukazuje i način opisivanja njihove prisutnosti. Vilenjaci su u Međuzemlju predstavljeni kao anđeoski ratnici koji štite svoje kraljevstvo, a u slobodno vrijeme čitaju knjige i sviraju harfu. Kroz vilenjake se najviše može naslutiti utjecaj kršćanstva i poštivanje stare tradicije. Konzervativnost za koju se Tolkien zalaže vidljive su u vjerskim aluzijama koje nas dovode i do problematike ženskih likova. Koristeći

¹⁷ Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 3*. Zagreb: Algoritam, 2003: 60

¹⁸ Jackson, P. (Director). (2001). *The lord of the rings: The fellowship of the ring* [Film; four-disc special extended ed. on DVD]. WingNut Films; The Saul Zaentz Company.

¹⁹ U intervjuu 4.7.2020. Kos, M. pers.comm

pisanje za iscjeljenje trauma iz rata, za Tolkiena, Arwen i Galadriel reprezentiraju srednjovjekovnu modernu kroz idealiziranje prošlosti. Tolkienovi ženski likovi su ponešto izmijenjeni u filmovima, ali unatoč tome i dalje predstavljaju idealizirane srednjovjekovne žene. Primjer u knjizi je kad Frodo upoznaje Arwen, princezu Rivendella: „*Takvu ljupkost u živu biću Frodo nije nikad vidio niti mogao zamisliti, te se iznenadio i snebio kad je vidio da i on ima mjesto za Elrondovim stolom, među svim tim, tako uzvišenim i lijepim svijetom.*“²⁰ Arwen svojom ljepotom u filmu, odjevena u bijele, lepršave haljine ostavlja dojam gospe u udvarnoj srednjovjekovnoj poeziji. „Gospa dužnosti“ je ona koja šalje junaka u potragu, savjetuje ga i utjelovljuje sublimni aspekt anime kao duhovnog vodiča, kao što je Odisejeva Atena.“²¹ Također sličan opis se koristi kada družina dolazi u dvori Lothlóriena: „*Odaja bijaše ispunjena blagim svjetlom; zidovi joj bili zeleni i srebrni a svod zlatan. U njoj je sjedilo mnogo vilenjaka. Na dvije stolice uz deblo, ispod baldahina od živog granja, sjedili su jedno uz drugo Celeborn i Galadriel. Ustali su da pozdrave goste, na vilenjački način, čak i oni koji su smatrani moćnim kraljevima. Oboje su bili vrlo visoki, gospodarica nije bila nimalo niža od gospodara, ozbiljni i lijepi. Bili su oboje u bijelome, kosa Gospodarice bijaše zagasitozlatna, a kosa gospodara Celeborna srebrna, duga i sjajna, ali se ni na jednom od njih nije mogao zapaziti nikakav znak starosti, osim možda u dubini očiju, koje bijahu oštre kao koplja pri svjetlu zvijezda, a opet duboko umne, pravi zdenci dubokih sjećanja.*“²² Opis Galadriel i Celeborna je sličan opisu Arwen. Tolkien za opis vilenjaka koristi srednjovjekovno idealiziranje, a vilenjakinje nose marijanska obilježja nalik na šekspirovsku tradiciju. Galadriel iskazuje svoju majčinsku stranu davanjem uputa, ohrabrenja i blagoslova, a to sve na graciozan i uzvišen način nalik na Mariju. „*Na jedan trenutak, dočaravajući Frodu kakva budućnost čeka svijet ako joj on svojevóljno prepusti Prsten, ukazuje se u mitskome svjetlu, kao arhetipska razaračica i stvoriteljica, sila prirode koja je ujedno životodajna i smrtonosna. Ona utjelovljuje mnoge oprečne vidove arhetipskog ženskog, zbog čega se smrtnim promatračima doima više kao božica nego žena.*“²³ Osim što su konceptualno bliski s kršćanskim obilježjima, vilenjaci su naturalizirani što čitatelju pobuđuje asocijacije starih mitologija, spoj majke prirode i čovjeka i sl. Takva vrsta poznatih obrazaca na čitatelje djeluje pozitivno jer utječe

²⁰ Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 1*. Zagreb: Algoritam, 2002: 59

²¹ Mrduljaš Doležal, Petra. *Prstenovi koji se šire: junačka potraga u djelima JRR Tolkiena*, Algoritam, Zagreb, 2012: 163

²² Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 1*. Zagreb: Algoritam, 2002: 124

²³ Mrduljaš Doležal, Petra. *Prstenovi koji se šire: junačka potraga u djelima JRR Tolkiena*. Algoritam, Zagreb, 2012: 163-164

na poistovjećenje s djelom. Kroz cijelu sagu prolazi još jedna značajka konzervativizma, naime vjerovanje da stvari nisu onakve kakve su nekad bile, da je svijet u opadanju i da su stara vremena bila finija, plemenitija, dostojanstvenija, herojnija nego današnja. Zanimljivo je što su se svi moji ispitanici izjasnili da su ideološki lijevo orijentirani, pa tu nastaje pitanje kako to da unatoč tome uživaju u strogim, tradicijskim i kršćanskim strukturama. Razlog se može pronaći u bajkama za djecu koje počinju s „Jednom davno“, bajke koje su smještene u dalekoj prošlosti u kojoj su živjele princeze, vitezovi, vile i vještice kroz koje su svi usvajali koncept bajke i jasnih linija između dobra i zla, a osim bajki većina je dobro upoznata s Biblijom koja je također prepuna mitoloških elementa.

6. Hobiti i bezbrižnost života

Hobiti su rasa malih ljudi koji liče na ljude, ali samo su puno niži i imaju razmjerno velika stopala. U *Gospodaru prstenova*, fokus je na hobitima iz Shirea koji već stoljećima žive u samoći svog Okruga i malo znaju o događajima iz svijeta izvan granica vlastitih zemalja. Oni su neupadljiva bića koja vole mir i tišinu te ih ništa ne veseli više od lijepo uređene i obrađene zemlje. Zbog svojeg mirnog duha, hobiti nisu utjecajna bića u Međuzemlju sve dok Bilbo i Frodo ne "ukaljaju" njihovu reputaciju. Hobiti, koji su prirodno zainteresirani za obrađivanje zemlje, imaju prirodnu naklonost prema rastućim stvarima. Ono što je zanimljivo o hobitima jest da je zahvaljujući tim nenametljivim i mirnim bićima trilogija doživjela ekspanziju 1960-ih godina. Jednostavnost života, sklapanje s prirodom i hedonizam su teme koje su doživjele aktualnost. Tijekom 1960-ih, u doba ubrzanih društvenih promjena, dijelom potaknuti odrastanjem uz čitanje *Hobita* i *Gospodara prstenova*, 42 milijuna Baby Boomera kroz Tolkiena je proučavalo novonastalu kontrakulturu, koju su istovremeno promovirali studenti, umjetnici, pisci, rock bendovi i drugi uzročnici kulturnih promjena. Parole "Frodo Lives" i "Gandalf for President" u svijetu su kao grafiti krasili stanice podzemne željeznice. Tolkienovi antiratni stavovi i osjećaj zla koji se nadimao nad dobrim životom proizašao je iz njegovog iskustva u Prvom svjetskom ratu. Stoga su hobiti bili obličje mirnoće i bezbrižnosti za kojom se žudjelo u nemirna vremena. „*Nikad nisu*

*hobiti nijednog soja bili ratoborni, i nikad se nisu borili među sobom.*²⁴ „Čitava generacija mladih Amerikanaca mogla bi izgubiti sebe i svoje probleme u zamršenim slogovima ovog troskočnog epa”²⁵, rekao je profesor Ralph C Wood, Tolkienov učenjak. Međuzemlje je bilo književni bijeg za generaciju proganjanu Vijetnamskim ratom i atomskom bombom, povratak jednostavnom životu.²⁶ Tolkienov anti-materijalistički svjetonazor u kojem je isticao čuda rastućih stvari utjecao je i na hipije koji su gradili ručno izrađene kuće, vraćali se u zemlju uzgajati organsko povrće, nosili jednostavnu odjeću, jeli vegetarijanske obroke i živjeli zajednički, a sve naizgled u skladu s ugodnim jednostavnim životom u Shireu. Dan planeta Zemlje, koji je pokrenuo ekološki pokret 1970. godine, s 20 milijuna Amerikanaca okupilo se od obale do obale usklađeno s Tolkienovim veličanjem prirode i prezirom prema zagađujućim aspektima industrijalizacije. Tolkien je zahvaljujući filmovima Petera Jacksona stekao novu generaciju obožavatelja koji su poput njihovih roditelja (ili baka i djedova) prije njih, u njima su pronašli svoje značenje. Moji ispitanici su također izrazili simpatije prema hobitima i Shireu: „*Scene iz Shirea su mi uvijek najdraže, osjeća se idila seoskog života, mir i jednostavnost. Hobiti koji žive jednostavni život bez znanja o problemima koje čekaju Međuzemlje.*”²⁷ Sličan odgovor bio je i od druge ispitanice: „*Obožavam Hobbiton, zelene livade i male kućice pod brdom, mislim da je to za svakoga mjesto iz snova. Oranice i Bilbova smočnica puna zimnice me uvijek podjsećaju na selo u kojem sam odrasla.*”²⁸ Idiličan Shire zasigurno objašnjava razlog zbog čega su tamo pustolovine zabranjene, jer zašto bi itko želio napustiti Shire. Kako je već navedeno, ljepota prirode Međuzemlja jedan je od glavnih razloga zašto publika cijeni Tolkienov svijet. Ljubav prema prirodi koja je i dalje prisutna u svakome od nas može se objasniti hipotezom o biofiliji. Biofilija je pojam koji iskovao američki psihoanalitičar Erich Fromm objasnivši ga kao "strasnu ljubav prema životu i svemu živom." Termin je kasnije upotrijebio američki biolog Edward O. Wilson u svom radu *Biophilia* (1984), koji tvrdio da sklonost ljudi imaju da se usredotoče na prirodu i druge životne oblike ima genetsku osnovu.²⁹ Zato u današnje doba kad gledamo Shire ili Rivendell kroz digitalni medij iz

²⁴ Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 1*. Zagreb: Algoritam, 2002: 6

²⁵ Ciabattari, Jane: *Hobbits and hippies: Tolkien and the counterculture*, BBC: <http://www.bbc.com/culture/story/20141120-the-hobbits-and-the-hippies>, posjet 24.6.2020.

²⁶ Ciabattari, Jane: *Hobbits and hippies: Tolkien and the counterculture*, BBC: <http://www.bbc.com/culture/story/20141120-the-hobbits-and-the-hippies>, posjet 24.6.2020.

²⁷ U intervjuu 4.7.2020. Slunjski, P. pers.comm

²⁸ U intervjuu 3.7.2020. Horvatić, I. pers.comm

²⁹ Rogers, Kara. *Biophilia hypothesis*. Britannica: <https://www.britannica.com/science/biophilia-hypothesis>, posjet 3.7.2020

nekog urbanističkog središta, zelena prostranstva i čarobna drveća u nama pobuđuju neobjašnjivu privrženost. Nadalje, hobiti su bića koja dijele ljubav prema stvarima koje rastu, a milenijalci su generacija koja se s time poistovjećuje. Prema izvješću o nacionalnom vrtlarstvu za 2016. utvrdio se od 6 milijuna Amerikanaca koji se bave vrtlarstvom 37% posto od njih su milenijalci odnosno mladi od 18 do 34 godina koji uzgajaju biljke u zatvorenom prostoru.³⁰ Uzgoj biljaka u zatvorenom postao je i trend na Instagramu, koji je ubrzo stigao i u Hrvatsku.³¹ Ponosni *plant lovers* svojim biljkama često dodjeljuju ljudska imena, a Jazmine Hughes to objašnjava: „*vodeća teorija je da nas biljke čine da se osjećamo odraslijima. Kad se tradicionalni znakovi punoljetnosti - brak, vlasništvo kuće, djeca - odgađaju ili su na neki drugi način nedostupni, utješno je vratiti se kući nečemu što ovisi o vama.*“³² Odgodu odrastanja koju sociolozi primjećuju kod milenijalaca objasnio je Corey Magstadt i usporedio ga Peregrinom (Pippinom) Tookom koji se također centriran na sebe te izbjegava velike odgovornosti³³. Osim ljubitelja biljaka u trendu je i *tree hugger* kojim se smatra netko tko je vrlo zainteresiran za zaštitu okoliša.³⁴ *Tree hugger* je također trend na Instagramu tako da se pod tim nazivom dijele fotografije na kojima se grli drveće, a nedvojbeno možemo reći da Tolkien živi u ovom dobu zasigurno bi se pridružio trendu. Tijekom lockdowna zbog COVID -19 krize, obožavatelji su uz hešteg #stayhome stavljali slike hobita kako bi ukazali da se itekako može uživati u komforu vlastite kuće uz drugi doručak. Miroljubljivi hobiti i život u pastoralnom Shireu koji je ostavio utjecaja na kontrakulturi hipija i čiji način života se ponovno slavi u nekim drugim društvenim oblicima, zasigurno će još dugo mamiti nove generacije.

³⁰ Gontcharova, Natalie. *Yes, Instagram Plant Porn Is A Thing Now*, Refinery29: <https://www.refinery29.com/en-us/2017/09/171293/instagram-plant-trend>, posjet 26.8.2020.

³¹ *Pet hrvatskih Instagram profila kojima dominiraju biljke*, ELLE.hr: <https://www.elle.hr/lifestyle/pet-hrvatskih-instagram-profila-kojima-dominiraju-biljke/> posjet 26.8.2020.

³² Hughes, Jazmine. *The New York Times*: https://www.nytimes.com/2017/06/08/magazine/letter-of-recommendation-pothos.html?_r=0, posjet 26.8.2020

³³ Magstadt, Corey. *Founder of Launch Ministry*, *Reflections on Leadership, Faith and Culture* by Gary & Sue Stratton: <https://www.garydavidstratton.com/2012/12/13/millennials-are-actually-hobbits-pippin-took-as-an-archetype-of-emerging-adulthood/> posjet 26.8.2020.

³⁴ Cambridge dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tree-hugger>

7. Orci i Isengard: obličje zla

Nakon analize onih koji prirodu veličaju, dolazimo do onih koji je uništavaju. Budući da Tolkienova fikcija odražava ekološku filozofiju, koja je odraz njegove vlastite osobne filozofije, Gospodar prstenova je, prema tome, ekološki rad koji se bavi problemima našeg sve jačeg tehnokratskog društva, četvrtog doba Međuzemlja. Iz tog razloga nije neobično da su Tolkienovi glavni negativci ti koji devastiraju i zagađuju prirodu. Tolkienovi Orci su okrutna, agresivna, ružna i zlobna rasa, koja je suprotna dobroćudnim Vilenjacima i služe zloj sili, iako dijele ljudski osjećaj za moral. Podrijetlom neki davni iskvareni vilenjaci, orci su postali izobličena stvorenja koja su prikaz sila zla i njihovog industrijalizma koje uništava okoliš, gdje drveće mora ustupiti mjesto industriji. Kroz cijelu priču Saruman i njegovi orci smanjuju šume oko Orthanca kako bi opskrbili peći u Isengardskim pećinama. Enti, drveća koja hodaju, simboliziraju prirodu koja se buni protiv industrijalizacije i prisvaja natrag ono što joj pripada. Masovno uništenje koje je izazvao Saruman vidljivo je kada Drvobrađaš, vođa Enta, izjavljuje: *"Tek sam nedavno naslutio da je to Sarumanovo maslo, da je on odavno istražio sve putove i otkrio moje tajne. Sad on i taj njegov ološ haraju ovim krajem. Dolje na granici sijeku drveće... zdravo drveće. Neka od stabala samo posijeku i ostave ih da trunu... takve su vam i inače psine orkâ; ali većinu stabala isijeku i odnesu da njima lože vatre u Orthancu. Sve ove dane diže se dim od Isengarda."*³⁵ Otkako je Saruman podlegao sauronskoj volji, harao je po šumama oko Isengarda kako bi stvorio vlastitu industriju. U kavernama Isengarda Saruman uzgaja vojsku vojnika Uruk-Hai orka. Vidljivo je kako orci predstavljaju ozagađenje prirode, ali su i produkt iskvarenog bića koje o tome ne mari. Koncept orka i enta može se protumačiti kroz odnos između industrijalizacije i ekologije, Tolkien već tad iskazuje strah prema današnjem velikom globalnom problemu. Isengard ujedno predstavlja modernizam i napredak što nas dovodi do sasvim novog pitanja koje postavio Damien Walter u svom članku za Guardian: *Nije li vjerojatnije da orci, koji žive u strašnom siromaštvu, zapravo podržavaju Saurona jer on predstavlja liberalne snage znanosti i industrijalizacije, suočeni s brutalno ugnjetavajućim konzervativnim društvenim poretkom?*³⁶ Ako je to moguća istina onda je moguće i da današnje društvo koje navija za vojsku Enta koji uništavaju Isengardsku mašineriju

³⁵ Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 1*. Zagreb: Algoritam, 2002:52-53

³⁶ Walter, Damien. *Tolkien's myths are a political fantasy*. The Guardian:

<https://www.theguardian.com/books/booksblog/2014/dec/12/tolkiens-myths-are-a-political-fantasy>, posjet 19.8.2020

zapravo na neki način antimodernističko i protiv napretka. Walter također navodi „*To je isti mit na koji su konzervativne političke stranke uvijek igrale: mit o boljem svijetu koji je izgubljen, ali se može povratiti vraćanjem sata unatrag.*”³⁷ Tehnologija koju koriste orci isključivo je osmišljena za uništavanje i ubijanje nalik na tvornicu smrti u nacističkoj Njemačkoj. Tolkien kroz svoje antagoniste ukazuje na ono najgore što modernost i tehnologija donose u svijetu (oružje, atomske bombe i sl.) te u njima današnji gledatelji prepoznaju mane društva (korupcija, pohlepa i želju za moći). U *Hobitu* i *Gospodaru prstenova* pohlepa se prezentira kroz želju za blagom pod koju podlegnu antagonisti (Saruman, Gollum, Smaug), a protagonisti si uspiju oduprijeti toj želji (Thorin i Bilbo), takva univerzalna ideja zla kao nečega čemu se treba oduprijeti seže još od priče o Adami i Evi i zabranjenom voću. Prsten moći, prikazan kao vrlo privlačna, a opet potpuno zla, neholična sila koja prijeti postojanju prirodnog svijeta, simbolizira ne samo potragu za vlašću nad prirodnim svijetom koju su ljudi tražili u četvrtom dobu, već i destruktivne tehnike i alate koje koristimo da bismo postigli svoj cilj. Iako antagonisti iz stvarnog života možda ne poprimaju oblik čarobnjaka i mističnih bića, oni nam na jednaki način prijeti kroz ekonomske trendove, političke promjene, potencijalne ratove i pandemije. Tehnološki napredak je zasigurno donio velike prednosti ljudskom životu, ali ne možemo ignorirati probleme koji dolaze s njima, a to je velika zagađenost zbog kojih dolazi do klimatskih promjena. Ono na što je Tolkien ukazao kroz bajkoviti Shire i njegovo uništenje na kraju knjige je strah od zagađenja kojemu svakim danom svjedočimo. Ekološka osviještenost polako počinje biti u trendu, a protesti protiv klimatskih promjena sve su učestaliji. Nije tehnološki napredak onaj kojeg se bojimo, bojimo se ispušnih plinova tvornica, otrovnih kemikalija u vodi i ilegalnih aktivnosti korporacija na pozicijama moći koje uništavaju Amazonsku prašumu.

³⁷ Walter, Damien. Tolkien's myths are a political fantasy. The Guardian: <https://www.theguardian.com/books/booksblog/2014/dec/12/tolkiens-myths-are-a-political-fantasy>, posjet 19.8.2020

8. Aragorn i Eowyn: potreba za junaštvom

Već je rečeno kako se Tolkien zalagao za antiratne ideje, a s druge strane njegove su knjige prepune vojske i bitaka. Moji ispitanici su epske bitke naveli kao glavne razloge zbog čega vole Tolkienov svijet. „*Volim epske bilke, a bitka za Helm's Deep najbolja je filmska bitka ikad zbog vrhunske epske glazbe i scenografije*“³⁸ Bitke koje prikazuju primitivan čin ubijanja ne bi trebale nikoga očarati, ali moja sljedeća ispitanica je ukazala na to da nije krvoproliće razlog koji čini bitku epskom: „*Najdraža mi je scena kad Aragorn ispred Mordorskih vrata uz povik „za Froda“ povede u boj cijelu vojsku. Mislim da je hrabrost kojom cijela družina krene prema vojsci orka s ciljem da pobedi zlo čini bitku toliko epskom.*“³⁹ Ono što je tako "epsko" u bitkama je pojedinac koji svojom hrabrošću riskira vlastit život s ciljem da pobedi zlo, što cijenimo kao plemeniti i časni čin. Aragorn je neupitno „hrabri vitez“, veliki nasljednik i budući kralj i uz Froda najveći junak trilogije. Danas, kad su svi ljudi za raznim superherojima, lik Aragorna nudi prikaz srednjovjekovnog hrabrog viteza, junaka nekog plemenitijeg doba. Takva vrsta idealiziranja prošlosti je prisutna i kod vilenjaka koji renesansom idilom ukazuju na ljepote prošlosti. Romantični dvorci, lijepe haljine i priče o zmajevima sve je to plod srednjeg vijeka. Jasno je kako nam je Tolkien ukazao na ono najgore iz naše sadašnjosti, a istaknuo ono najbolje iz prošlosti. Fenomen zbog kojeg se i dalje romantiziramo dvorce, kraljeve i kraljice objasnio je George Lucas, promotor fantazijske i mitske tradicije: „*Postoji razlog zašto su kraljevi gradili velike palače, sjedili na prijestoljima i svuda nosili rubine. Za to postoji cijela društvena potreba, ne da bi ugnjetavao mase, već da bi impresionirao mase i učinio ih ponosnima i omogućio im da se osjećaju dobro prema svojoj kulturi, svojoj vladi i svom vladaru tako da se osjećaju da vladar ima pravo vladati nad njima, tako da se osjećaju dobro, a ne zgražavaju se vladavine.*“⁴⁰ Osim što je Aragorn postao kraljem Gondora on je i istinski heroj Međuzemlja. Potreba za herojem koji će svoj narod povesti u pobjede već je duboko ukorijenjena u društvu. Ljudska povijest je ispunjena herojskim pričama, od mitologije Grka i Rimljana, do same Biblije. Također herojstvo je blisko povezano s nacionalizmom, jer se nacionalni identitet gradi na temelju priča o hrabrima banovima, kraljevima i vojnicima čija je žrtva pridonijela stvaranju države ili obrane teritorija. Heroji su uzori koji su

³⁸ U intervjuu 4.7.2020. Slunjski, P. pers.comm

³⁹ U intervjuu 3.7.2020. Horvatić, I. pers.comm

⁴⁰ Brin, David. *J.R.R. Tolkien -- enemy of progress*. salon: https://www.salon.com/2002/12/17/tolkien_brin/, posjet 19.8.2020.

na strani "dobroga", a to dokazuju svojim postupcima. Jedna od mojih ispitanica istaknula je svoju najdražu junačku scenu: „*Njadraža scena mi je kad Eowyn skine oklop te ubija kralja vještca od Angmara viknuvši „I am no man!“ Eowyn svojom hrabrošću zasjenjuje sve ostale, mislim da je to pravi 'girl power' trenutak.*⁴¹ Njezin odgovor ukazuje i na već spomenuti problem ženskih likova u Tolkinovoj mitologiji. Eowyn je jedan od tri glavnih ženska lika koji se pojavljuju u trilogiji. Njezin lik je u tradicionalnoj ženskoj funkciji jer se brine za svog nemoćnog ujaka i upravlja njegovim kraljevskim kućanstvom. Iako je u početku strpana u tradicionalnu žensku funkciju, Eowyn se ističe kao snažna individualka. Njezina snaga i želja za junaštvom se itekako se iskazuju u sceni gdje pokazuje svoju vještinu mačevanja s Aragornom: „*Ne bojim se smrti niti boli. (...) Bojim se kaveza, da ću biti iza rešetka dok se ne naviknem i da će nestati svaka prilika za junaštvom*“⁴² Eowyn iskoristila priliku za junaštvom u već spomenutoj sceni ubijanja kralja vještca od Angmara, rečenicom „I am no men!“, kada su ženske gledateljice dobile svoju junakinju. Eowynino sudjelovanje u jednoj od najslavnijih bitaka u Međuzemlju veliki je iskorak i za ženske akcijske/ratne scene u filmu.⁴³ Osim velike ekspanzije superherojskih filmova, primjer da su u današnjem društvu heroji potrebni dokaz je doček nogometne reprezentacije u Zagrebu 2018. godine. Nogometaši nisu dobili bitku za Međuzemlje, ali su zasigurno dobili masu obožavatelja koji su ih slavili kao heroje. Mediji su također nogometaše rado proglašavali herojima, primjer toga je naslov iz *Novog lista*: „*DOČEK HEROJA Zlatko Dalić ekstatičnom mnoštvu u svom rodnom gradu: Ja sam jedan od vas, vi ste moja snaga!*“⁴⁴ Prepoznatljiv diskurs o snazi, hrabrosti i zajedništvu jednostavno pružaju nadu za bolju budućnost, a takav diskurs su koristili i predstavnici stožera civilne zaštite zbog čega su proglašeni ovogodišnjim herojima. Priče o herojima i junaštvu zauvijek će se koristiti kao formula kojom dobro uvijek pobjeđuje zlo.

⁴¹ U intervjuu 4.7.2020. Kos, M. pers.comm

⁴² Jackson, P. (Director). (2003). *The lord of the rings. The two towers*. [California] : Montréal :New Line Home Entertainment ; Distributed by Alliance films

⁴³ Sharf, Zack. *Lord of the Rings' Screenwriter Reflects on Eowyn's Iconic 'I Am No Man' Line, 15 Years Later*. Yahoo news: <https://malaysia.news.yahoo.com/lord-rings-screenwriter-reflects-owyn-182412139.html> , posjet .8.2020.

⁴⁴ Ciglencečki, Dražen. *DOČEK HEROJA Zlatko Dalić ekstatičnom mnoštvu u svom rodnom gradu: Ja sam jedan od vas, vi ste moja snaga!* Novi list: <https://www.novilist.hr/sport/docek-heroja-zlatko-dalic-ekstatičnom-mnostvu-u-svom-rodnom-gradu-ja-sam-jedan-od-vas-vi-ste-moja-snaga/> , posjet 28.8.2020.

9. Zaključak

Cjelokupni opus Tolkienovih radova ostavio je iza sebe opširan imaginarni svijet visoke fantastike koja je već više od pola stoljeća utječe na društvo. Kroz arhetipovske odnose između dobra i zla očitavaju se moralne i kulturne vrijednosti koje su kroz kršćanstvo usađene u obrasce suvremenog društva. Fenomen popularnosti Tolkienove mitologije, što zbog knjiga, što zbog filmskih adaptacija su dio raznih rasprava. Romantiziranjem srednjovjekovnih bajka o zmajevima, čarobnjacima i patuljcima današnje društvo čezne za bijegom u neka plemenitija vremena. Idilično okruženje Shirea i veličanstveni dvori Rivendella nude Tolkienovim obožavateljima bijeg u neko zamišljeno vrijeme i mjesto gdje su brige manje, a odluke jasnije. Kroz taj bijeg se može steći snaga i hrabrost sa suočavanjem s problemima svakodnevnog života. Uspješnost *Gospodara prstenova* i *Hobita* leži u prenošenju snažnih svezvremenskih poruka o zajedništvu, a u doba kada je individualizam preplavio svijet takve poruke kolektivizma su one koje nas pokreću. Kroz prstenovu družinu Tolkien je ukazao kako svatko može, bez obzira na rasu, pobijediti zlo uz pomoć zajedništva, a takva ideja danas se prenosi kroz parolu „jednaki u različitosti“. Osim tradicionalnih poruka, kroz djelo *Gospodar prstenova* objašnjava se Tolkienov antimodernistički stav, strah od tehnologija i narušavanje prirode koji se izražava kroz Sarumana i Isengard. Bile to konzervativne ideje koje nas žele vratiti u prošlost ili ne, jedno je sigurno, Tolkienov strah prema industriji je opravdan. Danas su posljedice klimatske promjena veliki globalni problem, a sve to zbog ljudskog utjecaja. Tolkien je kroz svoju reprezentaciju društva istaknuo najveće ljuske mane koje uništavaju ideju čovjeka u skladu s prirodom. Idealiziranje prošlosti i žaljenje za vremenima prije industrijalizacije opravdan zbog činjenice da tada okoliš nije bio tako zagađen. Kad je zemlja sve ugroženiji planet za život, današnje društvo, baš kao i Tolkien, sve više cijeni svaku biljku i stablo. Osim klimatskih promjena, današnje se društvo susreće s mnogo drugih problema i iskušenja čime je jasnija potreba za junaštvom i herojem koji će nas sve spasiti. Svi na kraju žudimo za onim što Tolkien naziva "eukatastrofa"⁴⁵, odnosno nagli preokret u beznadnoj situaciji koji donosi sretan završetak i zadovoljava najdublje čežnje ljudskog srca, uključujući želju za epskom mitologijom.

⁴⁵ Lexico, Oxford English and Spanish Dictionary: <https://www.lexico.com/definicion/eucatastrophe>, posjet 26.8.2020.

10. Literatura

1. Mrduljaš Doležal, Petra. *Prstenovi koji se šire: junačka potraga u djelima JRR Tolkiena*. Algoritam, Zagreb, 2012:41
2. Marmelada, Carlos A. *The debate around the status of the homo floresiensis*. 2007:2 (vlasitit prijevod)
3. Darga, Jon Michael. *Tolkien's Women: The Medieval Modern in The Lord of the Rings*. Diss. 2014.
4. Skeparnides, Michael. "A Reflection on Tolkien's World: Gender, Race & Interpreted Political, Economic, Social & Cultural Allegories." *The Grey Havens* (2007).
<http://tolkien.cro.net/tolkien/mskeparn.html>
5. Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 1*. Zagreb: Algoritam, 2002: 9
6. Tolkien, J. R. R., & Crnković, Zlatko. *Gospodar prstenova: Dio 3*. Zagreb: Algoritam, 2003: 60
7. Tolkien, John Ronald Reuel, Crnković, Zlatko, & Antičević, Neven. *Hobit: "Moj hobit ili kratak naputak za roditelje"*, Krsto Cvić, Algoritam, Zagreb 2001: 237
8. Tolkien, John Ronald Reuel. *On fairy-stories*. Oxford: Oxford University Press, 1947:9 (vlastiti prijevod)
9. McPartland, Thomas. "The Lord of the Rings: Mythopoesis, Heroism, and Providence." *Heroism, and Providence* (2011).
10. Tolić, Matej. Tehnologija u Tolkienovu Međuzemlju. *Obnova*:
<https://www.obnova.com.hr/radovi/autori/120-tehnologija-u-tolkienovu-meduzemlju>
11. Fessler, Colleen. "Tolkien's Middle-Earth: Race Personified through Orcs." (2015).
12. Ciabattari, Jane: *Hobbits and hippies: Tolkien and the counterculture*, BBC,
<https://www.bbc.com/culture/article/20141120-the-hobbits-and-the-hippies>, posjet 15.6.2020.
13. Tolkien gateway: http://tolkiengateway.net/wiki/The_Lord_of_the_Rings, posjet 15.6.2020.

14. Hall, Michael A. *The Influence of JRR Tolkien on Popular Culture*. Southern Illinois University Carbondale ,2005:17 (vlasitit prijevod)
15. Ripp, Joseph. A Master's paper for the M.S. in L.S. degree: *Middle America Meets Middle-earth: American Publication and Discussion of JRR Tolkien's Lord of the Rings, 1954-1969*. 2003:6 (vlasitit prijevod)
16. BBC news .*Lord of the Rings returns to New Zealand with Amazon TV show*.
<https://www.bbc.com/news/business-49737115>, posjet 15.6.2020.
17. Molyneux, John. *Tolkien's World - a Marxist Analysis*.
<http://johnmolyneux.blogspot.com/2011/09/tolkiens-world-marxist-analysis.html>,
posjet 15.6.2020.
18. Jackson, P. (Director). (2001). *The lord of the rings: The fellowship of the ring* [Film; four-disc special extended ed. on DVD]. WingNut Films; The Saul Zaentz Company.
19. Rogers, Kara. *Biophilia hypothesis*. Britannica:
<https://www.britannica.com/science/biophilia-hypothesis>, posjet 3.7.2020
20. Gontcharova, Natalie. *Yes, Instagram Plant Porn Is A Thing Now*. Refinery29:
<https://www.refinery29.com/en-us/2017/09/171293/instagram-plant-trend>, posjet 26.8.2020.
21. *Pet hrvatskih Instagram profila kojima dominiraju biljke*, ELLE.hr:
<https://www.elle.hr/lifestyle/pet-hrvatskih-instagram-profila-kojima-dominiraju-biljke/> posjet 26.8.2020.
22. Hughes, Jazmine.The New York Times
:https://www.nytimes.com/2017/06/08/magazine/letter-of-recommendation-pothos.html?_r=0 ,posjet 26.8.2020
23. Magstadt, Corey. Founder of Launch Ministry, Reflections on Leadership, Faith and Culture by Gary & Sue Stratton:
<https://www.garydavidstratton.com/2012/12/13/millennials-are-actually-hobbits-pippin-took-as-an-archetype-of-emerging-adulthood/> posjet 26.8.2020.
24. Cambridge dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tree-hugger>

25. Walter, Damien. *Tolkien's myths are a political fantasy*. The Guardian:
<https://www.theguardian.com/books/booksblog/2014/dec/12/tolkiens-myths-are-a-political-fantasy>, posjet 19.8.2020
26. Brin, David. *J.R.R. Tolkien -- enemy of progress*. salon:
https://www.salon.com/2002/12/17/tolkien_brin/ , posjet 19.8.2020.
27. Sharf, Zack. *Lord of the Rings' Screenwriter Reflects on Éowyn's Iconic 'I Am No Man' Line, 15 Years Later*. Yahoo news: <https://malaysia.news.yahoo.com/lord-rings-screenwriter-reflects-owyn-182412139.html> , posjet .8.2020.
28. Ciglencečki, Dražen. *DOČEK HEROJA Zlatko Dalić ekstatičnom mnoštvu u svom rodnom gradu: Ja sam jedan od vas, vi ste moja snaga!* Novi list:
<https://www.novolist.hr/sport/docek-heroja-zlatko-dalic-ekstaticnom-mnostvu-u-svom-rodnom-gradu-ja-sam-jedan-od-vas-vi-ste-moja-snaga/> , posjet 28.8.2020.
29. Lexico, Oxford English and Spanish Dictionary:
<https://www.lexico.com/definicion/eucatastrophe>, posjet 26.8.2020.